

ברכות לא

משה שווערד

1. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ברכות דף לא עמוד א

"אייתי כסא דמורקא בת ארבע מאה זוזי ותברי קמייהו". אע"פ שלא היתה שלהם הכוס ולא היה להם הפסד, מ"מ נעצבו משום דחזו עי"ז שהיתה הנהגתם חמורה כ"כ בעיני מר בריה דרבינא ובסיבתם הפסיד שויות של ד' מאה זוזי.

2. מהרש"א חידושי אגדות מסכת ברכות דף לא עמוד א

כסא דמורקא כו'. פירשו בו הרמז [1] שהוא כלי חשוב מאד ועיקר יצירתו ועשייתו מעפר ושבירתו זהו מיתתו. כן האדם נוצר מעפר ועומד למיתה תמיד לשוב להיות עפר וק"ל:

3. צ"ח מסכת ברכות דף לא עמוד א

אייתי כסא דמורקא. כתב מהרש"א בחי' אגדות שרמז להם בזה כי הוא תחלת עשייתו מן העפר ושבירתו היא מיתתו, כן האדם יצירתו מן העפר ועומד למיתה וכו', עיין במהרש"א. והנה במה שכתב דשבירתו היא מיתתו, אני תמה, דמה איריא כלי זכוכית הלא כל הכלים שבירתן היא מיתתן, כדקיי"ל לענין בור דדרשינן שור ולא אדם חמור ולא כלים [בבא קמא נ"ג ע"ב], ובאדם יש חילוק בין מת להזק, אבל בכלים נשתברו פטור דשבירתן היא מיתתן. ואם כוונת מהרש"א דכל הכלים כי נשתברו יש להם תקנה, א"כ אדרבה גם כלי זכוכית דומים בזה לכל הכלים כמפורש בפ"ק דשבת דף ט"ז ע"א דגזרו טומאה בכלי זכוכיתב], דכיון דכי נשתברו יש להם תקנה ככלי מתכת לכן שוינהו ככלי מתכת להיות מיטמאין מגבן, ובכלי חרס הוא דאמרו דנשתברו אין להם תקנה. [2] והנלע"ד שהאדם דומה בכל דבר לכלי זכוכית, שיצירתו מן העפר כמוהו, וכי נשתברו יש להם תקנה, גם האדם כי נשתבר ע"י פשעיו יש לו תקנה בתשובה, וגם אין להם שום טהרה אם נטמאו רק בשבירה ששבירתן היא טהרתן שאין להם טהרה במקוה, עי' ברמב"ם פ"א מהל' כלים הלכה י"ג, כך האדם אין לו טהרה, אם נטמא בעונותיו אין לו שום טהרה רק שבירת רוחו כמ"ש לב נשבר ונדכה א-להים לא תבוה [תהלים נ"א, י"ט].

4. שו"ע אורח חיים - סימן תקס

(ב) ...הגה - ויש מקומות שנהגו לשבר כוס בשעת חופה, או לשום מפה שחורה או שאר דברי אבלות בראש החתן (כל בו). וכל אלה הדברים כדי לזכור את ירושלים, שנאמר: אם אשכחך ירושלים וגו' ...

5. מהר"ץ חיות מסכת ברכות דף לא עמוד א

גמרא אייתי כסא דמורקא בת ד' מאות זוזי ותבר. נ"ב אע"ג דקיי"ל המשבר כלים עובר בבל תשחית עי' רמב"ם פ"ו מהל' מלכים הל' י' י"ל כיון דעשה משום סבה כדין שיהיו עצבים ובכה"ג לא שייך איסור בל תשחית ועי' ט"ז יו"ד סי' קי"ז:

6. רבינו יונה על הרי"ף ברכות דף כא/א

אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעוה"ז וכו' י"מ שטעם הדבר מפני חורבן בהמ"ק אבל שלא בשעת חורבן מותר ואין זה נכון דא"כ לא היה לו לומר בעוה"ז אלא משחרב בהמ"ק אסור לאדם [רבינו יונה על הרי"ף ברכות דף כא/ב] שימלא שחוק פיו וכו' ומדלא אמר הכי שמעי' שאינו תלוי בחורבן אלא אפילו בזמן בהמ"ק אמר שאסור למלא שחוק פיו בעוה"ז בשום ענין שהשמחה מרגילה את האדם שישכח המצוה כמו שאמרנו למעלה ומאי דאמרינן אימתי ימלא שחוק פינו ולשונו רנה בזמן שיאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה לא מפני המקדש בלבד אומר אלא הכי קאמר אימתי ימלא שחוק פינו ותהיה השמחה מותרת מזמן שיעשה עמנו נסים ויושיענו ואז באותו הזמן נשמח כדי לגלות נפלאותיו וגבורותיו ויאמרו הגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה ויראו בשמחתנו ויבושנו ושמחה כזו שהוא שמחת הכורא היא מצוה גדולה משום פרסומי ניסא ודומה לזה מה שאמרו במדרש זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו הוי אומר בה' כלומר אע"פ שזה היום הוא יו"ט ונעשה לנו בו נסים ונפלאות ואנו שמחים בהם אפילו הכי עיקר השמחה אינה בעבור יום טוב אלא בעבור ה' לפרסם את כל הגדולות ואת כל הנוראות שהוא עושה עמנו:

7. מהר"ץ חיות מסכת ברכות דף לא עמוד א

שם אל יפטור אדם מחברו אלא מתוך דבר הלכה וכו' דר"כ וכו'. נ"ב עי' ברבינו יונה שלא גרס כאן מתוך דבר הלכה ואולי דאין נכון הראי' מר' כהנא שלא הגיד לו דבר הלכה רק דבר אגדה. דכל ארץ שלא גזר אדה"ר לישוב לא נתישב אכן מצינו ג"כ הפ' עניני אגדה מכוונים בלשון הלכה כמו (סנהדרין ק"ד ע"ב) נתעלמה ממנו הלכה אבר אחד יש באדם וכו' ובאמת בערוך ערך אבר השמיט גם שם תיבת הלכה וגרס נתעלמה ממנו אבר אחד יש באדם אבל ראיתי בספרי פ' בהעלותך פסקא איש איש

כי יהיה טמא לנפש הביאו רש"י בחומש פ' וישלח נקוד על וישקוה הלכה בידוע שעשו שונא ליעקב ע"ש הרי דגם על עניני אגדה נופל שם הלכה:

8. שו"ת חתם סופר חלק ב (יורה דעה) סימן רלה

מ"ש הדר"ג מהני צונייתא דבבל זה לי עשרים שנה אמרתי דאין מובן דקאמר התם אל יפטר מחברו אלא בדבר הלכה ומייתי מהני צונייתא [1] ומאי דבר הלכה בזה אע"כ נ"מ לפמ"ש התוס' בע"ז מ"ו ע"א סוף ד"ה מבהמה תמה וכו'.

• תוספות עבודה זרה דף מו/א

מבהמה... אלא באילן שעלה מאליו דאפילו לר' יוסי בר' יהודה לא מתסר כל זמן שלא עשה מעשה בגופו עכ"ל וא"ת בעלה מאליו נמי מ"מ אילן שלפני זה שיצא זה מגרעיניו היה בו תפיסת יד אדם וי"ל דהב"ע באילן שעלה מאליו מששת ימי בראשית כגון יער ומיהו פירושו אי אפשר כדפרישי' לעיל:

9. הגהות יעב"ץ [2]

דף לא גמ' מסוס נהרא עד כי נניחא. כ"כ כאותה שנינו [סוכה כט ב] זיני סר הברזל ושחא יש לישב בזה מה ענין דבר הלכה בזה. אלא מסוס דהני צונייתא נמי קשין הן לזיני סר הברזל. וס"ד דרז כהנא דלא חזו למנוה לפי שכבר נזדקנו מאד ולפיכך הוקשו. והאדר ליה ר"ש דלא סיא. אין זקנים כל כך הלכך כשרין הן ונכון הדבר: ע"ב לא

10. מרומי שדה מסכת ברכות דף לא עמוד א

שם. אלא מתוך הלכה כו' כי הא דרב כהנא כו'. לא נתבאר איזה דבר הלכה יש בזה. [3] ונראה דלפי השמועה היה כאן לברך ברוך עשה מעשה בראשית, כהא דתנן הרואה ימים ונהרות כו' בפ' הרואה. והשיב שאינו כן, אלא שנגזר שיהיה כאן דקלים, אבל לא היו בימי בראשית עדיין, וא"כ אין לברך:

11. ספר מגדים חדשים

אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה. עיין באגרא דפרקא (אורח חיים) שהביא, ואמרו צירושלמי מהו דבר הלכה יחיד ורבים הלכה כרבים, ואמר על זה הרה"ק מהר"ם מפשעוורסק ז"וק"ל שהכוונה לשם המסוגל לשמירה בדרך שהוא שם יוה"ך, והוא ר"ת יחיד ורבים הלכה כרבים ע"ש. ועיין בספר אוהב ישראל בליקוטיו, שכתב ג"כ פירוש זה מדברי

12. חידושי הרשב"א מסכת ברכות דף לא עמוד א

אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת, מפני הכרעות והשתחויות, [1] פי' ולא בתפלה של י"ח ברכות דבהנהו אינו רשאי לשחות אלא באבות והודאה ועוד שאינו רשאי לזוז ממקומו אלא בתחנונים שלאחר תפלה קאמר.

13. רבינו יונה על הרי"ף מסכת ברכות דף כב עמוד ב

מפני הכרעות והשתחויות סתם השתחוויה הוא פשוט ידים ורגלים וכשהאדם משתחוה בזה הענין ועוקר רגליו בשעה שעומד נמצא מרחיק עצמו ממקום שהיה עומד תחלה וכריעה היא שכורע בראשו [2] וי"מ שבאמצע התפלה היה כורע ומשתחוה וקשה על זה מדתנו לקמן (דף לד א) אם בא לשחות בסוף כל ברכה וברכה מלמדין אותו שלא ישחה ומתריצין דהתם בסוף הברכה או בהתחלת הברכה אמרו שלא ישחה אבל באמצע הברכה כיון שבאבות ובהודאה אין דרך לשחות באמצע לית לן בה ונוכל לפרש דהני הכרעות והשתחויות אחר סיום התפלה של שמונה עשרה היה עושה אותם והשתא לא קשה מידי:

14. תוספות מסכת ברכות דף לא עמוד א

ומוצאו בזוית אחרת - תימה דאמר לקמן (דף לד.) הבא לשחות בסוף כל ברכה וברכה מלמדין אותו שלא ישחה ותירץ הר"ר יוסף דהכא מיירי בתחנונים שהיה אומר אחר י"ח ברכות ולא נהירא דהא מי"ח קאמר ונראה להר"י דודאי בסוף כל ברכה אסור

לשחות אבל באמצע הברכה מיהא מותר לשחות ובהכי מיירי הכא וכשהיה מגיע לטוף הברכה היה זוקף ולכך נהגו העולם בראש השנה וביום הכפורים שמתפללין זכרנו ובכך תן ותמלוך ששוחים כשמגיעים לפסוקים ובסוף ברכה זוקפין שאין לשחות בסוף ברכות אלא היכא דתקון.

15. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ברכות דף לא עמוד א

ומה שר"ע היה מקצר והולך מפני טורח הציבור, אף שלכאורה היה יכול למחול על כבודו ולצוותם להתחיל חזרת הש"ץ, מ"מ קיצר מפני שהציבור לא יסכימו להתחיל מצד דרך ארץ וכבוד התורה.

16. רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ה הלכה ו

תקון המקום כיצד יעמוד במקום נמוך ויחזיר פניו לכותל, וצריך לפתוח חלונות או פתחים כנגד ירושלים כדי להתפלל כנגדו שנאמר וכיון פתיחן ליה בעילייתה וגו'...

17. שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילה סימן צ סעיף ד

צריך לפתוח פתחים ד או חלונות כנגד ירושלים, כדי להתפלל כנגדו, וטוב שיהיו בבהכ"נ י"ב חלונות.

18. מגן אברהם סימן צ ס"ק ד

ד או חלונות - איתא בגמרא לא יתפלל אדם אלא בבית שיש בו חלונות ואף על גב דצריך שיתן עיניו למטה כמ"ש ס' צ"ה ס"ב מ"מ כשנתבטלה כוונתו ישא עיניו לשמים לעורר הכוונה:

19. גליוני מנחת חן

שם א"ר חייא בר אבא לעולם יתפלל אדם בבית שיש בו חלונות. כ' תר"י כדי להוסיף אור בביהכ"ס, שע"י האור מרחיב הדעת ומסייע לכוונת התפילה - וי"מ דר"ל שיכוון להתפלל עבור צרת הרבים בחוץ - כמו בחלון בתיבת נח. והיינו דתכלית עשיית צהר (חלון) בהתיבה, לעורר נח איש צדיק, שהגם שהוא זכה להנצל, מ"מ יסתכל בחוץ וישתתף בצרת הרבים.

20. מהרש"א חידושי אגדות מסכת ברכות דף לא עמוד א

יכול יתפלל אדם כל היום כו'. ודאי תפלה הקבועה לכל אדם נגד תמידין תקנום דלא הוו רק ג' תפלות כנגדם וכן למ"ד אבות תקנום כדאמרינן ר"פ ת"ה (כו): אלא דה"ק יכול שרשות הוא לאדם להתפלל כל היום ופי' תר"י בלא חידוש ומייתי מדניאל דהוה מפיש ברחמי טובא על הגלות ואפ"ה לא הוה מתפלל רק תלתא זמנין ביומא וק"ל:

21. מגן אברהם סימן קא ס"ק ג

ומשמיע לאזניו - כהרב"י בב"ה שהזוהר מסכים להתוספתא שלא ישמיע לאזניו ואין ראי' משם די"ל דכוונ' הזוהר שאיש אחר לא ישמע קולו וכמ"ש רמ"א ס' קמ"א ומ"מ פשוט דאם לא השמיע לאזניו יצא. כ' ב"ח דאף החזנים לא יגביהו קולם יותר אלא כדי צורך שישמיעו להצבור ואין דבריו מוכרחים: האר"י לא היה משמיע קולו אפילו בזמירות רק בשבת הרים קולו מעט.

22. חידושי הרשב"א מסכת ברכות דף לא עמוד א

וקולה לא ישמע מכאן למתפלל שלא ישמיע קולו בתפלתו, מסתברא דלא ישמיע לאחרים, כלומר שלא יאמר בקול וכדתניא לעיל בפ' מי שמתו [כ"ד ב'] כל המשמיע קולו בתפלתו ה"ז מקטני אמנה, [1] אבל להשמיע לאזניו רשאי ומצוה לכתחלה וכדאמרינן בירושלמי בפ' היה קורא דגרסינן התם תני נתפלל ולא השמיע לאזניו יצא למי נצרכה לרבי יוסה היידן ר' יוסה הדה דתנינן הקורא את שמע ולא השמיע לאזניו יצא רבי יוסה אומר לא יצא דאלמא בדיעבד הוא דיצא הא לכתחלה צריך להשמיע לאזניו כקרית שמע, [2] אלא שמצאתי בהפוך בתוספתא דמכלתין דתניא התם בפ' שלישי יכול יהא משמיע קולו לאזניו פירש בחנה והיא מדברת על לבה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע, ומיהו כל ששמיע קולו לצורך מותר כגון שאינו יכול לכיין דעתו כדאיתא לעיל בפ' מי שמתו ודוקא במי שאין מתפלל בצבור כדאיתא התם, וא"נ אם משמיע קולו כדי שישמעו אחרים וילמדו ממנו להתפלל מותר כדאי' בירושלמי בפרק תפלת השחר דגרסינן התם רבי בא בר זבדא הוה מצלי בקלא רבי יונה כדהוה מצלי בכנישתא הוה מצלי בליחושא כדהוה מצלי בביתא הוה מצלי בקלא עד דילפון בני ביתיה צלותא מיניה אמר רבי מנא בני ביתיה דאבא ילפון צלותא מן אבא.

23. פתח עינים מסכת ברכות דף לא עמוד א

וקולה לא ישמע מכאן שאסור להגביה קולו בתפלתו ויחשבה עלי וכו' ק' אטו לא ידע עלי שאסור להגביה קולו בתפלה ואפשר דסבר דדוקא בתפלה קבועה ערב ובקר וצהרים דזמן תפלה לכל היא אבל כשמתפלל על דבר פרטי שלו שלא בזמן

תפלה שרי דכיון דזמן התפלה קבועה אינו מגביה קולו סגי ומשו"ה חשבה עלי לשכורה. וזהו שאמר מכאן שאסור להגביה קולו בתפלת"ו דיקא כלו' אף תפלתו פרטית שלו אסור להגביה קולו ודוק:

24. עוד עיין במראה מקומות לדף כד לבירור הענין באריכות

25. שו"ע אורח חיים - סימן קא

(ג) י"א שבראש השנה וי"כ מותר להשמיע קולם בתפלה, אפילו בצבור: הגה - וכן נוהגין, ומ"מ יזהרו שלא להגביה קולם יותר מדאי (דרשות מהרי"ו):

26. ספר מגדים חדשים

וקולה לא ישמע מכאן שאסור להגביה קולו בתפילתו. נקסר מנחם ליון מהרה"ק רמ"מ מרימנוב זי"ע (ליל ח' דר"ה), העיר מכאן על מש"כ בשו"ע או"ח (סימן קא ס"ג) בשם י"א, דבראש השנה ויום כפור מותר	להשמיע קולו בתפילה, והרי הא דאסור להגביה קולו בתפלתו יליף לה צגמ' כאן מקראי דחנה, ותפילת חנה הייתה בראש השנה כמ"ש לעיל (כט א) בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה, חזינן דאף צר"ה אסור להגביה קולו בתפלתו ע"ש.
--	---

27. שו"ע אורח חיים - סימן קב

(א) אסור לישב בתוך ד' אמות של מתפלל; בין מלפניו בין מן הצדדין (בין מלאחריו), (תוס' ומרדכי ואשרי פ' אין עומדין) צריך להרחיק ד' אמות; ואם עוסק בדברים שהם מתקוני התפלות, ואפילו בפרק איזהו מקומן, אינו צריך להרחיק; ויש מתיר בעוסק בתורה, אע"פ שאינו מתקוני התפלות; ויש מי שאומר דה"מ מן הצד, אבל כנגדו אפילו כמלא עיניו אסור, אפילו עוסק בק"ש:

28. מהרש"א חידושי אגדות מסכת ברכות דף לא עמוד א

מכאן שאסור להתפלל כו'. שראה בתפלתה שהיו שפתיה נעות ומה שחשבה לשכורה [1] פירש"י שם שלא היו רגילין להתפלל בלחש עכ"ל ואין נראה כן מתוך הסוגיא דקאמר מכאן שאסור להגביה קולו וכי היו רגילים לעשות שלא כדין ולמה חשבה לשכורה כיון שכדין עשתה [2] אלא די"ל שחשבה לשכורה משום דהרבתה להתפלל וכמ"ש לה עד מתי תשתכרין וגו' וכ"ה במדרש ע"י שהרבתה בתפלה קצרה ימיו של שמואל שנאמר וישב שם עד עולם כו' וע"ז השיבה קשת רוח אנכי ובעי אפוישי ברחמים כדאמר' בר"פ דהות מרירה לבה טובא וק"ל:

29. צל"ח מסכת ברכות דף לא עמוד א

... אני אומר אלו ואלו דברי אלקים חיים, רש"י בנביאים ומהרש"א בחי' אגדות לדבר אחד כיוונו, דבאמת יש הפרש בין המתפלל ביחיד למתפלל עם הציבור כמבואר בש"ע סי' ק"א [סעיף ב']. דביחיד יש לפעמים היתר להשמיע קולו אבל בציבור בכל גווני אסור. והנה חנה עמדה אז בעזרה לפני מזוזה היכל ה' והתפללה כמפורש, ובודאי היה שם מקום תפלה ונתקבצו הרבה להתפלל, ואמנם חנה הרבתה להתפלל והאריכה בתפלה זמן גדול, וביני לביני סיימו כל האחרים את תפלתן ונשארה היא לבדה עומדת בתפלה, ודרכם היה כשמתפללים עם הציבור היו מתפללים בלחש, אבל כשמתפללים ביחיד לא היה דרכם להתפלל כ"כ בלחש עד שקולו לא ישמע כלל, ועלי כיון שראה שהרבתה להתפלל וכבר סיימו כל העומדים שם את תפלתן ואעפ"כ קולה לא ישמע, לכן חשבה לשיכורה.

30. פנינים משולחן הגר"א [פ' תצוה]

והנה אצל חנה נאמר, "ותען חנה ותאמר לא אדוני אשה קשת רוח אנכי ויין ושכר לא שתיתי" (שמואל א' א, טו). בפירושו רש"י, בדפוסים ישנים, היה כתוב זה הלשון "לא אדוני, כשרה", והמדפיסים האחרונים השמיטו את המלה "כשרה". ואני מצאתי בדפוס ישן שהיה מוקף תיבת "כשרה" בסוגריים. ושמעתי בילדותי מפי אבא מורי הרה"ג הצדיק זצ"ל, ששמע בשם הגר"א ביאור נפלא על זה.

והנה במדרש שמואל רבתי איתא "כשרה, רבקה ורחל", והכוונה שגם הן היו עקרנות והתפללו על בניס. אבל גם על דברי המדרש קשה, למה צריך למשל "כשרה רבקה ורחל"³¹.

ויש לומר על פי דברי הרמב"ן הנ"ל. ונראה דמה שאמרו חז"ל (יומא עא, ב) שאין נשאלין אלא למלך ולמי שהציבור צריך בו, הוא רק באורים ותומים של הכהן הגדול, אבל באפוד בד היו שואלים כל מי שידע השמות והיתה רוח הקודש שורה עליו. לכן כאשר ראה עלי את חנה שהיא מדברת על לבה, ורק שפתייה נעות וקולה לא ישמע, והוא היה מכירה שהיא מהנשים הצדקניות, לכן תמה מאד על זה, והיה חפץ מאד לדעת מה זה. ושאל באורים ותומים שלו, ויצאו בולטים או מאירים האותיות "הכשר", והוא צרפס למלת "שכרה". לכן כתיב "ויחשבה עלי לשכרה" (שם א, יג), ויאמר לה "עד מתי תשתכרין הסירי את יינך מעליך" (שם א, יד).

ענתה לו חנה "לא אדוני" (שם א, טו), לא אדון אתה בדבר הזה, ולא רוח הקודש איכא גבך לצרף האותיות כהוראתם האמתיים. כי צירופם האמיתי הוא "כשרה", כלומר שאני אשה

קשת רוח עקרה, המתפללת על בניס, כשרה אמנו [כמו דאיתא במדרש הנ"ל]. אם כן למה דנתני לכף חובה, לצרף האותיות לומר שהוראתם "שכרה", ולא דנתני לכף זכות שהוראתם הוא "כשרה", כלומר, שאני עקרה. ובמדרש הוסיפו יותר ביאור "כשרה רבקה ורחל".

זהו שפירש רש"י ז"ל "לא אדוני אשה קשת רוח אנכי, כשרה. והוא דבר נפלא מאוד"³².

31. פני יהושע מסכת ברכות דף לא עמוד ב

שם אם ראה תראה אמר ר"א אמרה חנה כו' אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי. ויש לתמוה חנה דנביאה היתה היאך אמרה אלך ואסתתר לעבור על איסור יחוד שאסור מן התורה... ועוד דהיאך היתה רוצה לגרום שימחוק השם בחנם על ידה כדאשכחן [סוטה ז' ע"א] בסוטה שאמר לה הכהן תן תודה שלא ימחוק השם על ידך. לכן נראה דמה שאמרה ואם לאו אלך ואסתתר לאו שהיתה רוצה להסתתר באמת, אלא שאמרה כן דרך מליצה והטחת דברים אם ראה לשמוע תפילתי דרך מתנת חנם מוטב ואם לאו תבוא בטענה זו לתבוע בדין שהרי אם היתה פרוצה והיתה מסתרת היתה נפקדת ע"י השקאת מים וא"כ עכשיו שהיא צנועה למה תהא נפסדת...

32. ספר בניהו בן יהוידע על ברכות דף לא/ב

שם זרע שמובלע בין שני אנשים. נראה לי בס"ד על פי מה שכתב רבינו האר"י ז"ל שזכה ליקח נפש נדב ואביהוא השקולים כמשה ואהרן. כמו שאמרו רבותינו ז"ל על פסוק [ויקרא י' ג'] בקרובי אקדש...

33. ספר שיחות מוסר [תשלא: יח]

ואמנם זו תביעה נוראה מאת כל אחד ואחד מאתנו, כי מי עולה ומשיג את המעלה שיכול להגיע אליה, ואל יאמר אדם, אין בכוחי לפעול גדולות בחמתי שניתנה לי, צא ולמד מה יכול "אדם" לפעול ועד היכן יכול להגיע. חנה הנביאה ביקשה בתפלתה "ונתתה לאמתך זרע אנשים", ואחז"ל (ברכות לא ב') "זרע מובלע בין אנשים וכו' לא חכם ולא טיפשי יעו"ש. ומוכח להדיא מן הכתוב כי תפילתה נתקבלה במילואה, שכן אמרה חנה אח"כ "אל הנער הזה התפללתי ויתן ד' את שאלתי אשר שאלתי מעמו" (שמו"א א' כז), שמואל הנביא השקול כנגד משה ואהרן הוא בבחינת "לא חכם ולא טיפשי". נמצא שבכדי להיות "שמואל הנביא" מסוגל אף ה"מובלע בין אנשים לא חכם ולא טיפשי", שאינו מתבלט מתוך שאר הבריות וגם אינו "חכם" מלידה, אף הוא בכוחו להגיע למעלת שמואל הנביא. ובדרך כלל אין גבול למקום שאדם יכול להגיע אליו, כמו שאמרו חז"ל (בי"ד

34. תוספות מסכת ברכות דף לא עמוד ב

מורה הלכה בפני רבך את - ואף ע"פ שלא למד עדיין בפניו מ"מ גדול הדור היה ובא ללמוד לפניו.

35. שו"ע יורה דעה - סימן רמד

(י) אם הוא מופלג בחכמה, אפילו אינו רב, דינו כרבו מובהק. (מי שהוא גדול הדור ומפורסם בדורו בכך, נקרא מופלג בחכמה). (ת"ה סימן קל"ח ותוס')

36. אור שמח הלכות כלאים פרק י הלכה לב

מקשים העולם מהא דאמר בברכות (דף ל"א ע"ב) אר"א שמואל מורה הלכה בפני רבו היה, שנאמר ושחטו את הפר וביאו את הנער אל עלי, משום דוישחטו את הפר הביאו את הנער אל עלי כו', אמר שחיטה בזר כשירה כו' ע"ש, הא לאפרושי מאיסורא מותר להורות, וכאן לפי מה דהוי סברי דשחיטה בעיא כהונה הלא הוי עבודה, וצריך בגדי כהונה, ובאמת אינה עבודה, ואסור לשחוט בבגדי כהונה, משום כלאים שלא בשעת עבודה. ונראה ליישב...

37. שו"ת חתם סופר חלק ב (יורה דעה) סימן סט

...ומריש ה"א הא דאמרי' במס' ברכות פ' אין עומדין דף ל"א ע"ב ויביאו הנער אל עלי שהי' מחזירים אחר כהן לשחיט' וא"ל שמואל שחיטה בזר כשרה ונתחייב מיתה משום שהורה הלכה בפני עלי יל"ד מאי לשון מחזירי' אחר כהן הלא בעזרה שכיחי כהנים טפי מישראל והו"א דלפי סברתם דשחיטה בעי כהן וה"ה בגדי כהונה ומ"מ כל מאי דמצי למיעבד בהיתרא טפי עדיף ע"כ מהדרי' אחר כהן שכבר עבד עבודה אחרת ומלובש בבגדי כהונה של כלאים לצורך אותה עבודה ובתוך שיעור שהיי' פשיטה ולבישה ישחוט הפר ולא מחייב משום שהיית כלאים מכיון דהוה בתוך שיעור פשיטה ולבישה ורוצה להרוויח שלא יצטרך כהן ללבוש כלאים לכתחלה לצורך שחיטה ובתוך כך א"ל שמואל שחיטה בזר כשרה ובזה מיושב מאי דמקשים אמאי נתחייב שמואל משום מורה הלכה הא הוה לאפרושי מאיסורא דלבישת בגדי כהונה של כלאים לצורך שחיטה ולהנ"ל א"ש בלאה"נ לא מתעביד אי' דהרי הוה מהדר אחר כהן מלובש כבר בהיתר ושישחט בתוך שיעור פשיטה ולבישה ואי משום להודיעם הדין לזימני אחריתי כשלא ימצא כהן מלובש ובכל בקר לתמיד של שחר ז"א לאפרושי מאי' לפי שעה ומחויב לבוא לפני עלי ולומר ולדון לפניו ע"ג קרקע ולא כמורה ובה וע"כ נתחייב. כך ה"א מאז. מיהו פשיטה ולבישה דאבנט הוא זמן מועט מאוד. וזה ימים לא כבירי' הקשני תלמיד א' כהנים שפגלו במקדש מזידים חייבים אמאי הא חייב מלקות על ששוהה עליו מלבוש כלאים וחייב מלקו' על השהי' וקים לי' בדרכה מיני' דלא גרע מזר שאכל תרומה וקרע שיראי' של חברו בר"פ אלו נעורת והשבת לו אפי' אי כהנים שפגלו מיירי בעבודות דבעי בגדי כהונה היינו מקבלה ואילך מ"מ כיון שכבר מלובש בהם ושוב מחשב בפגול ומחשבה כרגע כמימרי' ואינו שוהה בה אפי' שיעור פשיטה ולבישת האבנט אע"פ שהוא זמן מועט ולק"מ מ"מ הדרנא להנ"ל שישבתי ק' משמואל ע"ד האמור.

• ספר בית הלוי ח"א - סימן א

וע"כ הנראה לי ברור דודאי גם הראב"ד מודה דהוי בגדר דיחוי והא דמתיר בבגדי כהונה אפילו שלא לעבודה הוא מטעם אחר. דכיון דבשעת עבודה מוכרח ללבוש והא' לא ניתנה תורה למלאכי השרת לפשוט וללבוש תדיר רק בזמן עבודה דהא מוכרח לשהות זמן מה קודם לכן ולאחר העבודה וידעין מזה דע"כ התורה התירה לו ללבוש הבגדים כל היום ביום עבודתו רק זהו דוקא בזמן הראוי לעבודה אבל בזמן שאינו ראוי לעבודה כלל וכגון בלילה גם הוא מודה דאסור דהוי כמו בחוץ לעזרה דכ"ע מודה דאיכא איסור כלאים. ואיהו מפרש הא דאמרינן בערכין נהי דאשתרי בעידן עבודה שלא בעידן עבודה לא אשתרי היינו בזמן שאינו זמן של עבודה כלל וחולק בזה על הרמב"ם. דהרמב"ם מפרש שלא בעידן עבודה היינו בשעה שאינו עובד ממש ואיהו מפרש זמן שאינו ראוי לעבודה דאז לא אשתרי.

38. מהרש"א חידושי אגדות מסכת ברכות דף לא עמוד ב

מיהו מורה הלכה כו'. אף על גב דקטן מב' שנים היה שמואל כמ"ש וישב שם עד עולם דהיינו עולם של לוי' נ' שנים וכל שנותיו לא היו רק נ"ב שנים (תענית כה) היינו בדיני אדם אבל בדיני שמים היה רוצה לעונשו דכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה בדיני שמים כדמוכח במס' עירובין (ג). והא דקראו הכתוב נמי נער ע"ש מעשיו שהיה כנער ולא כקטן כמ"ש כה"ג סוטה (יב). גבי משה והנה נער בוכה וגו':

39. ספר תורת משה לחת"ס - דרוש לכ"ז אלול תקצ"ז

כתי' בחנה על הנער הזה התפללתי ויתן ד' שאלתי כל ימי אשר חי הוא שאול לד', יש לפרש כי העולם מקשי' איך רצה עלי לענשו הלא לאפרושי מאיסורא מותר להורו' בפני רבו והם רצו ללבוש לכהן בגדי כהונה שבהם אבנט של כלאי' לשחוט הפר והפרישם מאיסו' עיי' לעיל פ' פקודי ישוב לזה ולפע"ד י"ל כך דהמהרש"א הק' הא קטן הי' בן שני שני' ולא בר עונשי' הוא ותל' האי עונש בידי שמים הוא וצ"ע הא גם למעלה אין עונש לקטן אבל הכוונה כי המורה הלכה אינינו מטעם עונש אלא כאוכל

סם המות ומת ממילא אם לא לאיפרושי מאי' ושמואל הי' קטן ואינינו מצוה להפריש מאי' א"כ ממילא זייק לו הלכה בפני רבו אך אם הי' אביו כאן הי' מצוה לחנוך הילד להפריש לאחרי' מאי' והי' שמואל ניצול אלא אלקנה לא הי' עמהם כמ"ש בס' כלי יקר שסביב מקראות גדולות ע"ש מדכתי' אמה הביאתה עמה אך יש פוסקי' שגם האם מחויב לחנוך עיי' תוס' פ' יה"כ וש"ס נזיר כ"ט ותוס' שם ולכאורה יש להוכיח כן מדגדרה חנה להשאיל לד' בקטנותו והקב"ה שמע תפלתה והסכי' על ידה ש"מ מצוה לה לחנוך א"כ פטור הוא מעונש עלי' והיינו אנכי האשה ונתן ד' לי שאלתי והנה הוא שאול לד' הקצרתי וק"ל:

40. ספר תורת משה לחת"ס - דרוש ליום כ"ז אלול שנת תקצ"ז לפ"ק פה פ"ב

ויגמל הנער ותעלהו עמה כאשר גמלתו וכו' וישחטו את הפר ויבאו את הנער אל עלי', ותאמר בי אדוני חי נפשך אדוני אני האשה וכו' יתן ה' את שאלתך וכו', ודרשו חז"ל ששחטו את הפר עפ"י שמואל שהורה הלכה בפני עלי' שהשחיטה כשרה בזרים ונתחייב מיתה וביאו את הנער לפני עלי' לדונו ובקשה חנה עבורו ותאמר אל הנער הזה התפללתי, ע"כ מאמרם ז"ל **והנה הענין חסר הבנה ממ"נ אם נתחייב מיתה על שהורה הלכה בפני רבו איך בקשה בעדו להחיותו הלא דבר ה' הוא ואיך נתפצר עלי' בתחנוניה ומחל לו והתחייב** הכי נאמר שזה תולה במחילת הרב א"כ איך מתו נדב ואביהו על שהורו הלכה בפני משה כמ"ש חז"ל הכי נאמר שלא הי' משה ואהרן מחלו להם עם כי אמר משה שהם גדולים ממני וממך עיי' רש"י על פסוק בקרובי אקדש וכאשר עוד יבואר בס"ד, והנה העולם מקשים איך נתחייב מיתה בשהורה שהשחיטה הי' כשרה בזרים **ובאמת קיי"ל דלאפרושי מאסורא מוכרת להורות אפ"י לרבו** קו"ח שאינו חייב מיתה ואם השחיטה כשרה בזרים א"כ אסור לכהנים לשחוט מלובש בכגדי כהונה שהם שעטנזו וכן קיי"ל שחוץ עבודתן היו אסורים ללבשו, וצ"ע, והמהרש"א בחי' אגדה הקשה איך נתחייב שמואל מיתה על שהורה הלכה בפני רבו ועדיין קטן הי' ככן ז' שנה, ות' דמיתה בידי שמים שאני ודבריו אינם מובנים דבידי שמים אינו בן עונש עד עשרים שנה א"כ קו"ח שפטור ממיתה:

והענין י"ל כי המורה הלכה בפני רבו תחל עליו מעל מיתה פתאומת כאשר קרה לנדב ואביהו וזה הביאהו אף בשמחל הרב על כבודו ואין למיתה זו שום שטנה ואך אם הוא קטן ואינינו מצוה אז מחילת הרב מועיל כי הוא טבע טבעיה על יסוד הגלגלים ומחמת המערכת באה, ואולי זה כוונת המהרש"א ז"ל דבידי שמים שאני כלומר שהוא מיתה שאין להציל ועיי', וע"כ כיון שהורה שמואל ההלכה בפני עלי' מיד נתחייב מיתה וביאו את הנער לפני עלי', ואמנם לא מת לפי שהוא באמת לאפרושי מאסורא כנ"ל שלא ילכשו הכהנים בגדי הכהונה שהם של שעטנזו, ואולם הקטן שלא נתחייב במצות עדיין אינינו בגדר הערבות אשר יהי' מצוה להפריש אחר' מאסורם וא"כ עדיין הי' שמואל חייב מיתה שלא הי' לו להורות בפני רבו על ריב לא לו ואמנם הי' מצוה מצד חינוך שמצוה על אבותיו לחנכו וא"כ שפיר הורה הלכה הזאת כי מחוייב להפרישם מצד חינוך, ובאמת אביו אלקנה לא הי' בכאן אך אמו היתה בזה, וזה תלוי' אם אשה חייבת לחנך בנה א"כ שפיר עשה שמואל מצד חינוך אמו ושפיר הורה ופטור ממיתה משא"כ אם נאמר שאין אשה חייבת לחנך בנה א"כ לא הי' לו להורות בפני רבו על דבר בלי לו ונתחייב מיתה ע"כ ראתה חנה להביא לו לעלי' ראי' שאשה מחוייבת ג"כ לחנך בנה, דהנה הסוגי' דנזיר שהזכרנו לעיל שם במשנה האב מדיר את בנו בנזיר וכו' ובגמ' שם אב אין אבל אשה אינה מדרת את בנה בנזיר כי אין אשה מצוית לחנך את בנה א"כ איך יכלה חנה להדיר את בנה בנזיר והרי ראינו בעלי' שהסכים על ידה וגם השי"ת הסכים על ידה ששמע אל תפלתה ואל נדרה אע"כ מוכח מכאן שחייבת בחינוך בנה כנ"ל וכיון שחייבת בחינוך בנה א"כ שפיר עשה שמואל שהורה הלכה בפני רבו להפריש הכהנים מאיסור שעטנזו ולא נתחייב מיתה כנ"ל, וזה היו טענת חנה בי אדוני אל הנער הזה התפללתי ויתן ה' את שאלתי, וע"כ הסכים השי"ת על ידי שנוזרתי לבני הי' כדן וחוייבתי בחינוכו והטיב אשר עשה שהורה הלכה בפני רבו ולא נתחייב מיתה ומתורצים כל הקו' בטוב טעם:

41. ריטב"א [קוק] ורשימות שם

מב' שנים היה, ובתנחומא בובר במבוא בקטעים כ"י (עמוד ע, א): **לקח נענשו ער ואונן והלא לא היו בני עונשין, וי"ל דכך דין שמים לפי חכמת הקטן אם יחבתו במו בן עשרים, וראיה משמואל שעלי רצח להענישו בעבור שהורה הלכה לפניו אף על פי שהיה קטן, ועיין בפירוש בעלי' התוספות והטור על התורה בפרשת וישב שם, ועיין צ"ח.** 79 נראה

✓ **מינוי שפיר אמרת** 78 **מיהו מורה הלכה בפני רבו הוא** 77, **וקרא רמו מאי דהוי בתר הכי, דשמואל דאי בהדיא שתא לא הוה בר עונשין** 78.

42. הטור הארוך על בראשית פרק לח פסוק ז

ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה' וימתהו ה'. **יש מקשים היאך עונשו בית דין של מעלה פחות מבן עשרים שנים, ודוחקים לתרץ (בפיה"ת לרי"ח) שבית דין של מעלה עונשין לפי חכמת האדם, שאפילו פחות מבן עשרים והוא חכם כבן כ' מענישין אותו,** ולפי מה שכתבתי למעלה (פסוק א) איפשר שהיה יותר מבן כ': כתב הרמב"ן, לא הזכיר הכתוב פשעו אשר עשה, כמו באחיו, אלא אמר כי בחטאו מת, ולא בעונש יהודה על מכירת יוסף, כי הצלה שהצילו עמדה כנגד המכירה, ולא היה בכל בית האבות שכול זולתי זה, מפני שהיה רע בעיני ה', ועל זה היה יעקב מתאבל על בנו וימאן להתנחם, שהיה הדבר בעיניו עונש גדול, מלבד אהבתו אותו:

43. צל"ח על ברכות דף לא/א

וכאן בשחיטת הפר דסוגיא זו אמר עלי קראו כהן ליתי ולשחוט, כי לא כולי עמא המה מומחים ומוחזקים לשחוט, והיה צריך לקרוא את מי שהוא בקי לשחוט, והיה עלי מצוה לקרוא לכהן כי היה סבור מסתמא שכיחי כהנים הבקיאים כמו דשכיחי ישראל, ואז עדיף הכהן מישראל. אבל שמואל ראה שהיו מהדרי בתר כהן, שלא היה כהן מזומן לפנייהם והיו מהדרי אחר כהן דוקא, והיה בזה שיהוי מצוה, ואז אמר להם למה לאהדורי בתר כהן למשחט שחיטה בזר כשרה. ודוק בדברי שמואל שלא אמר להם בקיצור למה לכם כהן למשחט כשרה בזר, אבל האריך לומר למה לכם לאהדורי, דוקא אם היה הכהן מזומן לפניכם יפה וטוב הוא ליתן לכהן לשחוט, אבל לאהדורי לחפש אחריו אין צורך. וגם עלי סובר כן, ומה ששאל עלי לשמואל מנא לך הא, לא בשביל שעלי לא ידע דרוש זה, רק רצה להבחין חכמתו של שמואל, כי לפי רוב חכמתו ראוי להענישו, אף שקטן אינו בר עונשין, זה שחכים טובא בר עונשין הוא לפי חכמתו:

44. מרומי שדה מסכת ברכות דף לא עמוד ב

קראו לכהן ליתי ולשחוט. לא שעלי טעה ח"ו בזה, שהרי הוא מן המקבלים תורה שבעל פה. אלא כך היו רגילים שכהן יתעסק בשחיטת קדשים, כמו שגם בשחיטת תמידים היה כהן שוחט, ובלי בגדי כהונה וכלי קידוש ידים ורגלים, כדאי' ביומא דף כ"ה ב':

45. ספר נפש החיים - שער ב - פרק יב

ולכן ארז"ל (ברכות ס"ג א') כל המשתף שם שמים בצערו כופלין לו פרנסתו. והענין כי מלבד זה הצער שנעשה למעלה כשמקבל עונשו ביסורים ר"ל. אין ערוך ודמיון כלל זה הצער של מעלה נגד עוצם הצער שגם למעלה בעת עשותו העון ר"ל. כענין הבן יקיר שנתפתה ביינו ונפל לארץ ונשבר מפרקתו וגופו והוא מסוכן. והוא עצמו אינו מרגיש אז כלל סכנת נפשו. כמ"ש (משלי כ"ג) הכוני כל חליתי הלמוני בל ידעתי. אמנם אביו לבו מתמרמר מאד ע"ז וכאשר הרופא קשרו השברי' והניחו רטי' ותחבושת מסמנים חריפים. והבןמר צורח על הכאב שלו מהסמני' החריפי' האוכלי' בשרו. ועם כי אביו מצטער לצעקתו ורבות אנחותיר עתה. אין ערך כלל הצער של עתה נגד הצערהיגון הראשון שהיה לאביו בעת שנפל ושיבר עצמותיו אשר כמעט נתיאש מחייו אז. כן ממש ע"ז האופן הוא ענין העון ר"ל. שבעת שהאדם עושהו הוא גורם למעלה צער גדול ועצום לאין ערך. והאדם עצמו אינו מרגיש אז בזה כלל. ולא ידע כי בנפשו הוא. כי היא נחשב אז כמת ח"ו כמאמרם ז"ל (בר"פ מי שמתו) רשעים בחייהם קרויים מתים. ויש עונות שעל ידיהם נפשו נכרתה ח, לגמרי מהתקשרות חבל הקדושה. אבל הוא ית"ש אב הרחמן. כביכול בצרתו לו צער. ומרוב רחמיו וחסדיו ית"ש שולח לו יסורין אשר המה רטיה ותחבושת למרק עונו ואז האדם מרגיש כאב יסוריו ומצטער. ובזה מתעורר ג"כ צער למעלה כנ"ל. אמנם אין ערוך כלל זה הצער נגד הצער שגם למעלה בעת עשותו העון ח"ו. ולכן כשכל תכלית תפלת האדם לפניו ית"ש להסיר מעליו צערו. הוא רק על הצער של מעלה המשתתף עמו בצערו. ושב ומתחרט באמת על עונו שגם על ידו הצער של מעלה. אז היסורין מסתלקין מעליו. ולא עוד אלא שמודדין לו כמדתו וכופלין לו פרנסתו. נגד הב' מיני צער שגם למעלה ועתה מתחרט על שניהם. זדונות מתהפכין לו לזכיות: והוא שדרז"ל בחנה (ברכות ל"א ב') והיא מרת נפש ותתפלל על ה'. שהטיחה דברי' כלפי מעלה. ר"ל הגם שהיא עצמה היתה מרת נפש עכ"ז השליכה צערה מנגד ולא אכפת לה להתפלל ע"ז כלל. אלא שהטיחה דברי תפלתה לפניו ית"ש על הצער של מעלה הנעשה מחמת שהיא שרויה עתה בצער. ולכן אמרו שם שגם משה הטיח דברי' כלפי מעלה כו' אל תקרי אל ה' אלא על ה'.

ומה מלניו שיש ענין של שחוק צפורים,
 וכן מלניו בחז"ל בספר ילירה שאמרו על חודש
 אדר המליך אות ק' בשחוק, משמע שיש בו איזה
 ענין של שחוק, בציאור בזה הוא, כי עיקר השחוק
 מלניו חלל גאולה העתידה, דכ' אז ימלא שחוק
 פיננו, (תהלים קכו), וכן כתיב יושב בשמים ישחק,

דבר זה חלל יוסה"ל עם השצטי י-ה, כאשר אמרו
 חז"ל כי הפגישה של יוסף עם אחיו מרמזת
 להגאולה העתידה, ושם אנו רואים בחוש איך
 שאותו האיש אשר חשבו כל הזמן שהוא השונא
 שלהם ומבקש רעתם, זה האיש הוא אחיכם, וכל
 מה שעשה הי' לעובדסי, וזהו רק משל לגבי
 צהירות ההשגה שחבי' בגאולה העתידה אשר כל
 הצרות שחבי' נדמה להם לרע, הי' ממש לעובדסם,
 (עי' מי השילוח ריש פ' חקת), וכמו שמפרש
 השפ"א שלכן נקרא הקצ"ה בעל הנחמות, כי
 הנחמה האמתית נקראת שמראה שאין כאן זרה
 כלל, ודבר זה רק ציד הקצ"ה, וכאשר יגאלנו
 צמח"צ ויאמר אנכי אנכי הוא מנחמכם, חבי'
 הנחמה שכל הגלות הייתה לעובדתינו ולא הי' כאן
 זרה בכלל. וזהו כונת הכתוב היינו כחולמים, כי
 אז יהי' נראה כל הגלות כחלום, שחבי' הצהירת
 חלל צגי' שהכל הי' לעובדסם עד שהכל יהי' נדמה
 להם כחלום.

וגאולה זו של מרדכי ואסתר הייתה מעין
 הגאולה העתידה, ולכן עושין משתה צפורים, כי
 המשתה אשר הי' סבה לכל הגלות נתהפך לסבה
 לעוב, (עי' שפ"א לפורים תרל"ז), ויש כח מיוחד
 בחודש הזה להפך את הרע לעוב, ככתוב (אסתר
 ע' כז') והחדש אשר נתהפך להם מיוגון לשמחה,
 ולכן בחודש הזה יש ענין של שחוק, המליך אות ק'
 בשחוק, הכל להפך הרע לעוב, אבל זריכים
 לראות שהשמחה והשחוק יהיו מעין השחוק
 דלעת"ל, שחוק דקדושה, ושלא יבוא מהשחוק לידי
 קלות, ולזה אולי רמזו המליך אות ק' בשחוק,
 שזריכים להמליך האות ק' המרמז לקדושה על
 השחוק.

כי שחוק פירושו כמו משחק, שנראה שבכל נאצד
 ולצסוף נתהפך הכל לעוב, והוא כמו "שפיל",
 וענין השחוק לעת"ל הוא, כי אז יתברר לכלל
 ישראל צהירות אשר כל מה שחבי' נראה לנו
 באורך הגלות כסבה לרע, ושחבי' שלא לעובדתינו,
 צאמת הי' הכל גורם להגאולה, וכמוש"כ (זכרי' י'
 ו') והי' כאשר לא זנחתי, כי לעתיד יתברר לנו
 אשר מעולם לא עזב השי"ת את עמו, וכל מה
 שעבר עלינו הי' לעובדתינו, וזהו ענין השחוק,
 והגאולה של מרדכי ואסתר הוא מעין אותו
 הצהירות שיהי' לעתיד לבא כי אז כל הסיבות
 שהיו גורמות לרע נהפכו לסיבה להגאולה, ולכן
 יש בו ענין של שחוק, מעין השחוק של העתיד, "אז
 ימלא שחוק פיננו".

במדרש רבה (ויאל) נטל הקצ"ה שיחתן
 של אבות ועשאן מפחה לגאולתן של בנים, אחת
 אמרה והי' הי' לי לאלקים, חייך כל עובות ונחמות
 שאני נוטן לבניך בלשון הזה, והי' ביום ההוא
 יאלו מים חיים, והי' ביום ההוא יוסף שנית ידו
 וגר', וצציאור דברי המדרש כותב השפ"א (לפי
 ויאל, תר"ם) כי מלת והי', יסודו הוא לשון עבר
 הי', ורק ע"י הוי"ו נתהפך מלשון עבר ללשון
 עתיד, ולכן בגאולה העתידה כל הנוצאות שנאמרו
 עלי' נאמרו בלשון והי', כי הלשון והי' מורה על
 אופן הגאולה, כי אז יתברר איך שכל מה שעבר
 עלינו בהגלות הי' לעובה, ואיך שכל הגלות הייתה
 כהכנה להגאולה וחלק מהגאולה, ועל דבר זה
 מורה מלת והי', שהעבר יתהפך להטחיד,
 ושמהעבר עלינו בגלות יתהוה הגאולה, שיי"ש
 בדבריו, כי בגאולה העתידה חבי' גלוי' לעין כל
 שכל הגלות הייתה סבה לעוב. ובמיוחד אנו רואים